

Отримує свої плюси і держава. Широке використання дистанційної праці здатне забезпечити роботою частину безробітних, у тому числі шляхом скорочення структурного безробіття, викликаного територіальною віддаленістю роботодавця і потенційного працівника; зацікавити певні категорії економічно неактивного населення до входження в економічну діяльність; створити умови для збільшення кількості прикладеної праці вже зайнятих у суспільному виробництві, залучивши їх до вторинної зайнятості; сприяти поживленню окремих галузей національної економіки. Важливе соціальне навантаження надомна праця несе через залучення до сфер суспільно корисної праці осіб з частковою працездатністю та низькою конкурентоспроможністю на ринку праці (інвалідів, жінок з неповнолітніми дітьми і дітьми-інвалідами, пенсіонерів та осіб передпенсійного віку, студентів денної форми навчання, випускників закладів професійної освіти без необхідного досвіду роботи). Використання надомної зайнятості також сприяє зниженню густини транспортного потоку і пробок на дорогах у великих містах у часи пік та пов'язаного з цим забруднення навколишнього середовища, зменшенню перенавантаженості громадського транспорту, черг біля ліфтів та у закладах харчування.

Однак, не зважаючи на високу ефективність цього нематеріального стимулу, вільний графік роботи підходить не для кожного працівника. Дистанційна робота вимагає високого рівня самоорганізації, відповідальності та внутрішньої дисципліни, а для кваліфікованої праці – ще й компетентності та професіоналізму, щоб самостійно скласти програму своїх дій відповідно до завдання, яке поставлене організацією, вірно розставити пріоритети, розподілити роботу в часі та виконати завдання в установленний термін. Не підійде дистанційна робота і для працівників, для яких на сьогодні особливо актуальними є соціальні потреби, необхідність відчувати себе причетним до колективу. Неприйнятним буде застосування такого режиму роботи в організаціях з надто жорсткою управлінською структурою, де власники прагнуть контролювати сам процес роботи, а не його результати, а також при відсутності критеріїв оцінювання результату.

Найближчим часом питання дистанційної праці на підприємствах України все більше підтверджуватиме свою актуальність як щось більш ефективне і привабливе, ніж традиційні форми зайнятості. Багато громадян вже сьогодні використовують надомну працю, навіть не задумуючись над цим: додому беруть роботу бухгалтери; вдома, а то й десь в дорозі, автори створюють публікації для друкованих чи електронних видань, дизайнери чи архітектори “додумують” свої проекти. Залишилось все це лише систематизувати і перевести в легальну сферу. І саме сьогодні малий бізнес, як основа ринкової економіки, може взяти на себе цю ініціативу і отримати значні вигоди від застосування дистанційної праці.

Література

1. Конвенція Міжнародної організації праці “Про надомну працю” від 20.06.1996 р., № 177.
2. Рекомендація Міжнародної організації праці щодо надомної праці від 20.06.1996 р., № 184.
3. Чернов А. Беспризорники : зачем компании используют надомный труд / А. Чернов // [http : // www.vedomosti.ru/newspaper/2003/05/14](http://www.vedomosti.ru/newspaper/2003/05/14).
4. Веремейко Ю. Особенности использования дистанционного труда / Ю. Веремейко // Заработная плата. – 2007. – № 10. – С. 19–28.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р., № 322–VIII зі змінами і доповненнями.

УДК 330.33.01:69

Н. Б. ПАЛІГА

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВИЯВЛЕННЯ СИМПТОМІВ КРИЗИ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Обґрунтовано методичні підходи до встановлення симптомів кризових явищ у будівництві за результатами співвідношення змін основних показників; побудовано багатофакторну лінійну регресійну модель, яка дозволить прогнозувати значення індексу розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в залежності від зміни значень виявлених симптомів кризових явищ.

The article proposes reasoning for the methodological approach to determination of symptoms of crisis in construction industry as a result of changes in the ratio of basic indicators; the linear regression model is built that allow to predict the index of development of investment and construction complex depending on the changes in the weight of detected symptoms of the crisis.

Економічна система України характеризується складністю, особливими і специфічними умовами функціонування, що відповідно зумовлює значну вірогідність виникнення різноманітних організаційних, управлінських, технологічних, природних та інших факторів. Ці фактори при певних умовах можуть стати джерелами виникнення кризових явищ. Визначальна роль будівництва в економічному і соціальному розвитку країни зумовлює надзвичайну актуалізацію проблеми завчасного виявлення симптомів прояву кризових явищ, що дозволить антикризовій політиці держави в будівельній галузі набути запобіжного характеру.

Теорія виникнення криз має широке висвітлення у науковій літературі, зокрема у працях наступних авторів: А.А. Беляєва [1], О.В. Василенко [2], Д.В. Петухова [3; 4], С.Н. Кукушкіна [5] тощо. Проте більшість досліджень не враховують специфіку функціонування окремих галузей економіки, а носять загальнотеоретичний характер, тоді як загострення кризових явищ у національній економіці взагалі та особливо в будівельній галузі, вимагає обґрунтування теоретичних та методичних засад антикризового управління.

Отже, ціллю статті є обґрунтування методичних підходів до встановлення симптомів кризових явищ у будівництві за результатами співвідношення змін основних показників та побудова багатофакторної лінійної регресійної моделі, яка дозволить прогнозувати значення індексу розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в залежності від зміни значень виявлених симптомів кризових явищ.

Згідно досліджень Д.В. Петухова [3; 4] до симптомів належать початкові зовнішні прояви кризових явищ, які не завжди характеризують справжні причини кризи, але за якими ці причини можна встановити. Автор стверджує, що симптомом кризи може бути невідповідність показників закономірним співвідношенням або часовим параметрам. Як приклад він наводить співвідношення між темпами росту продуктивності праці і заробітної плати. Якщо темпи росту продуктивності праці не випереджають темпів росту заробітної плати, то небезпека виникнення кризових явищ збільшується. Симптоми проявляються в показниках і в тенденціях їх зміни, при цьому показники можуть оцінюватися як відносно нормативної величини, так і відносно один до одного [4].

Пропонується для інвестиційно-будівельного комплексу розглядати співвідношення кредитів, залучених у будівництво, та обсягів інвестицій в основний капітал; середньомісячної заробітної плати та кількості зайнятих у будівництві; рентабельності операційної діяльності та обсягів виконаних будівельних робіт; введення в експлуатацію загальної площі житла та обсягів реалізації будівельної продукції; обсягів виробництва будівельних матеріалів та реалізації будівельної продукції; валової доданої вартості в будівництві та валової доданої вартості сукупної.

Отримані результати від оцінки співвідношень надають змогу визначити фактори ризику в сфері функціонування основних учасників інвестиційно-будівельного комплексу, що полягають у збільшенні обсягів кредитних ресурсів у загальній сумі капітальних інвестицій; перевищенні обсягів будівництва житла над реальною реалізацією будівельної продукції; неспівпадінні темпів зростання обсягів реалізації будівельної продукції та матеріальної бази, що її забезпечує (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс співвідношення основних показників розвитку інвестиційно-будівельного комплексу України

Показник	Аналізований період							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Співвідношення обсягів кредитів, залучених у будівництво та обсягів інвестицій в основний капітал	1,88	2,96	1,30	1,61	1,07	2,35	1,16	0,82
Співвідношення середньомісячної заробітної плати та кількості зайнятих у будівництві	1,201	1,260	1,324	1,292	1,218	1,271	1,284	1,282
Співвідношення рентабельності операційної діяльності та обсягів виконаних робіт	1,037	2,601	0,364	1,449	0,814	1,122	1,282	0,726
Співвідношення введення в експлуатацію загальної площі житла і обсягів реалізації будівельної продукції	0,922	0,971	0,978	0,787	0,806	0,846	0,791	0,821
Співвідношення обсягів виробництва будівельних матеріалів і обсягів реалізації будівельної продукції	0,925	0,886	0,977	1,160	1,291	1,185	1,316	1,315
Співвідношення валової доданої вартості в будівництві та валової доданої вартості сукупної	0,951	0,927	0,942	1,124	1,081	0,091	1,060	1,136

Виявлені результати відбивають динаміку співвідношення темпів зростання основних показників та формують уяву про рівень збалансованості розвитку інвестиційно-будівельного комплексу. Отримане зростання ролі кредитних ресурсів у загальному обсязі інвестицій в основний капітал свідчить про появу загрози раптового скорочення обсягів кредитування, наслідком чого виступатиме різке падіння обсягів будівництва в цілому.

Зростання рівня середньомісячної заробітної плати меншими темпами за кількість найманих працівників відбиває насиченість ринку робочою силою, що стримує зростання заробітної плати та зумовлює скорочення привабливості підприємств комплексу для висококваліфікованої робочої сили. Зростання рентабельності операційної діяльності меншими темпами за обсяг реалізованої продукції зумовлює зменшення рівня ефективності функціонування підприємств комплексу та формується під впливом дії прихованих загроз.

Коливання співвідношення темпів змін введення в експлуатацію житла та загального обсягу реалізації будівельної продукції в бік збільшення свідчить про орієнтацію на задоволення потреб населення в житлі; попит, зумовлений переважно політикою кредитних установ щодо розширення іпотечних програм. Таким чином, одним з виявлених факторів ризику є високий ступінь залежності попиту на продукцію від загальної фінансової кон'юнктури.

Зміни у співвідношенні темпів зростання обсягів виробництва будівельних матеріалів та обсягів реалізації будівельної продукції пояснюються, у першу чергу, інфляційними процесами та загальним зростанням

цін на продукцію суміжних з будівництвом галузей. Одним із факторів ризику в цьому аспекті виступає зростання собівартості будівництва більшими темпами за вартість реалізації продукції, що зумовлює коливання рентабельності та загальної результативності. При виявлених досить ризикованих співвідношеннях високим залишається темп змін валової доданої вартості в будівництві та валової доданої вартості сукупної, що пояснюється динамічністю розвитку інвестиційно-будівельного комплексу та формує резерви для його стабілізації.

Відповідний аналіз проведено за показниками функціонування інвестиційно-будівельного комплексу Донецької області (табл. 2).

Таблиця 2

Індекс співвідношення показників розвитку інвестиційно-будівельного комплексу Донецької області

Показник	Аналізований період							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Співвідношення обсягів кредитів, залучених у будівництво, та обсягів інвестицій в основний капітал	4,48	1,12	1,26	1,85	0,63	2,03	1,02	1,30
Співвідношення середньомісячної заробітної плати та кількості зайнятих в будівництві	1,30	1,23	1,24	1,15	1,20	1,27	1,32	1,30
Співвідношення рентабельності операційної діяльності та обсягу виконаних робіт	1,66	0,52	1,64	5,15	0,42	1,50	0,68	1,35
Співвідношення введення в експлуатацію загальної площі житла та обсягу реалізації будівельної продукції	1,00	0,99	0,86	1,19	0,78	8,80	0,40	1,06
Співвідношення обсягу виробництва будівельних матеріалів та обсягу реалізації будівельної продукції	1,23	1,11	1,04	1,20	0,83	8,64	0,37	1,18
Співвідношення валової доданої вартості в будівництві та валової доданої вартості сукупної	–	0,87	0,91	1,10	0,99	0,95	0,94	1,20

Таким чином, використання обраних співвідношень дозволить визначати пропорційність або диспропорції у розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу порівняно із Україною, завчасно встановлювати можливість виникнення симптомів кризових явищ у будівельній галузі та прогнозувати її основні показники. Спираючись на проведений аналіз співвідношень змін основних показників, розвиток інвестиційно-будівельного комплексу доцільно розглядати на основі динаміки індексу (I_p) як співвідношення темпів росту валової доданої вартості будівництва і темпів росту загальної валової доданої вартості (1):

$$I_p = \frac{\dot{O}_{\delta}^{AAA_a}}{\dot{O}_{\delta}^{AAA}}, \quad (1)$$

де $\dot{O}_{\delta}^{AAA_a}$ – темп росту валової доданої вартості будівництва, %;

$\dot{O}_{\delta}^{AAA}$ – темп росту загальної валової доданої вартості, %.

При випередженні темпів росту валової доданої вартості будівництва над темпами росту загальної валової доданої вартості ($I_p > 1$), можна стверджувати про позитивну динаміку розвитку інвестиційно-будівельного комплексу; якщо ($I_p = 1$) – темпи розвитку інвестиційно-будівельного комплексу відповідають темпам загального розвитку національного господарства; у разі ($I_p < 1$) – розвиток інвестиційно-будівельного комплексу відстає від загального розвитку національного господарства.

Для підтвердження залежності між індексом розвитку інвестиційно-будівельного комплексу і виявленими симптомами кризових явищ, що характеризуються диспропорціями та незбалансованістю макроекономічних показників пропонується визначати:

1) незбалансованість інвестиційної політики (S_{min}) як невідповідність співвідношення темпів росту обсягів кредитів, що залучені у будівельну галузь і темпів росту обсягів інвестицій у будівництво в цілому:

$$S_{I_{cr}} = \frac{T_{\dot{E}D}}{T_i}, \quad (2)$$

де $T_{\dot{E}D}$ – темпи росту обсягів кредитів, залучених у будівельну галузь, %;

T_i – темпи росту обсягів інвестицій у будівництво, %.

Значення показника S_{min} на рівні більше одиниці вказує на зростання кредитів, що залучені у будівельну галузь, більш швидкими темпами, ніж загальної суми інвестицій у будівництві. Таке співвідношення свідчить про наявність порушень у збалансованості інвестиційної політики і є передумовою для застосування антикризових рішень;

2) незбалансованість соціальної політики ($S_{исп}$):

$$S_{i\bar{m}} = \frac{T_{\bar{q}}}{T_{\bar{D}\bar{C}}}, \quad (3)$$

де $T_{\bar{q}}$ – темпи росту середньої заробітної плати у будівельній галузі, %;

$T_{\bar{D}\bar{C}}$ – темпи росту рівня зайнятості у будівельній галузі, %.

Зменшення рівня зайнятості у будівельній галузі при стрімкому збільшенні середньої заробітної плати може свідчити про незбалансованість соціальної політики і встановлюється у разі $S_{исп} > 1$;

3) незбалансованість цінової політики ($S_{ипп}$):

$$S_{i\bar{o}\bar{i}} = \frac{T_{\bar{\delta}}}{T_{\bar{i}\bar{A}}}, \quad (4)$$

де $T_{\bar{\delta}}$ – темпи росту рентабельності будівельної продукції, %;

$T_{\bar{i}\bar{A}}$ – темпи росту обсягів реалізації будівельної продукції, %.

Неефективною та економічно необґрунтованою цінова політика стає у разі перевищення темпів росту рентабельності будівельної продукції над темпами росту обсягів її реалізації. Незбалансованою цінова політика вважається якщо $S_{ипп} > 1$;

4) незбалансованість виробничої діяльності ($S_{ивд}$):

$$S_{i\bar{a}\bar{a}} = \frac{T_{\bar{A}\bar{E}}}{T_{\bar{i}\bar{A}}}, \quad (5)$$

де $T_{\bar{A}\bar{E}}$ – темпи росту введеного в експлуатацію житла, %;

$T_{\bar{i}\bar{A}}$ – темпи росту обсягів реалізації будівельної продукції, %.

Введення житла в експлуатацію більш швидкими темпами, ніж його реалізація, свідчить про дисбаланс попиту і пропозиції на будівельному ринку, тому значення показника та його динаміка можуть розглядатися як симптом кризових явищ і вимагають відповідних дій щодо його нейтралізації;

5) незбалансованість міжгалузевих відносин ($S_{имв}$):

$$S_{i\bar{i}\bar{a}} = \frac{T_{\bar{A}\bar{A}\bar{i}}}{T_{\bar{i}\bar{A}}}, \quad (6)$$

де $T_{\bar{A}\bar{A}\bar{i}}$ – темпи росту реалізації будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, %;

$T_{\bar{i}\bar{A}}$ – темпи росту виконаних будівельних робіт, %.

Необхідність оперативного реагування викликає рівень $S_{имв} > 1$. Оскільки випередження темпів реалізації будівельних матеріалів, виробів і конструкцій над темпами росту виконаних будівельних робіт (або при їх зниженні) свідчить про незбалансованість міжгалузевих відносин.

З урахуванням результатів аналізу статистичних даних щодо виділених симптомів S_i , $i = \overline{1;5}$ і індексу розвитку I_p , а також їх стохастичної природи і статистичної залежності, пропонується наступна багатофакторна лінійна регресійна модель:

$$I_p = \dot{a}_0 + \dot{a}_1 \cdot S_1 + \dot{a}_2 \cdot S_2 + \dot{a}_3 \cdot S_3 + \dot{a}_4 \cdot S_4 + \dot{a}_5 \cdot S_5 + \dot{e} = \dot{a}_0 \sum_{s=1}^5 \dot{a}_s \cdot S_i^* + u, \quad (7)$$

де $\dot{a}_0 \sum_{s=1}^5 \dot{a}_s \cdot S_i^*$ – детермінована складова моделі;

u – випадкова складова моделі;

$\dot{a}_s$, $i = \overline{0;5}$ – параметри моделі, що визначаються за методом найменших квадратів;

S_i^* – змінні, що характеризують значення симптомів S_i , $i = \overline{1;5}$.

Зазначимо, що майже всі симптоми проявилися в інвестиційно-будівельному комплексі Донецької області в 2003 р., 2005 р. та 2007 р. Разом з тим, динаміка кількісних показників про наближення кризи не сигналі-

зувала. Найбільші невідповідності спостерігаються по незбалансованості інвестиційної та соціальної політики, де симптоми виникають на протязі останніх восьми років. Саме на усуненні причин виникнення симптомів (найбільш значимих ризиків) повинна ґрунтуватися антикризова політика держави.

Подальше використання запропонованої моделі дозволить здійснювати прогностичне моделювання за умови набуття симптомами S_i , $i = 1; 5$ різних значень у межах своїх областей визначення. Дана модель має бути посилена за рахунок встановлення впливу на кожен із визначених симптомів дії ризику відповідного характеру.

Таким чином, своєчасне визначення симптомів кризи і нейтралізація ризиків на ранніх стадіях дозволяє запобігти розвитку кризових явищ в інвестиційно-будівельному комплексі та забезпечити зростання його кількісних і якісних показників.

Література

1. Антикризисное управление / А. А. Беляев [и др.] ; под ред. Э. М. Короткова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посібник / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
3. Петухов Д. В. Антикризисное управление : учеб. курс / Д. В. Петухов. – М. : Изд-во Моск. ин-та экономики, менеджмента и права, 2007.
4. Петухов Д. В. Антикризисное управление [Электронный ресурс] : учеб. курс / Д. В. Петухов. – М. : Моск. ин-т экономики, менеджмента и права, 2006–2009. – <http://www.e-college.ru>.
5. Кукушкин С. Н. Антикризисное управление : [монография] / С. Н. Кукушкин. – Ульяновск : УлГТУ, 2000. – 190 с.

УДК 658.14

С. М. ПАНАСЕЙКО, І. М. ПАНАСЕЙКО
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ІНІЦІУВАННЯ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

У статті розглянуто економіко-правові аспекти відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Визначено основні складові процедури ініціювання порушення провадження у справі про банкрутство та викладено пропозиції по вдосконаленню положень чинного законодавства, що регулює питання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

The economic and legal aspects of renewal in solvency of debtor or composition in bankruptcy are considered in the article. The basic components of procedure of commencement of proceedings about bankruptcy are defined and suggestions are expounded on improvement of current legislation which regulates the question of renewal in solvency of debtor or confession its bankrupt.

Постановка проблеми. Невід’ємною складовою менеджменту підприємства є система антикризового фінансового управління. Її впровадження особливо необхідне в умовах економічної та фінансової нестабільності, недосконалості ринків товарів та послуг, виникнення нових ризиків, які ускладнюють діяльність суб’єкта господарювання. Якщо антикризові заходи, що застосовуються на підприємстві не дають бажаного ефекту, може виникнути ситуація, коли питання подальшого його існування буде вирішуватися господарським судом.

Вважається, що ліквідація підприємств-банкрутів повинна підвищити ефективність функціонування економіки, “звільнити” її від економічно слабких підприємств. Але на практиці банкрутство суб’єктів господарювання призводить до розриву налагоджених зв’язків, фінансових втрат підприємств-кредиторів та засновників підприємства, зростання безробіття, негативних процесів в банківському секторі.

Тому виражене ставлення з боку органів державної влади до проблем відновлення платоспроможності підприємств або визнання їх банкрутами є одним з чинників, що суттєво впливають не тільки на фінансовий стан конкретних суб’єктів, але й на економічну безпеку країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку інституту банкрутства в Україні, фінансово-економічні, організаційні та юридичні процедури і механізми відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом розглядаються в наукових працях В.О. Василенко, С. Вільямса, Т.П. Гудзь, С.М. Іванюти, І.Н. Карпунь, Р. Келлера, У. Крістека, Л.О. Лігоненко, Х. Роберта, Ю.М. Осіпова, О. Терещенка, Е.М. Короткова, А.М. Штангрет.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення основних складових процедури ініціювання порушення провадження у справі про банкрутство та викладення пропозицій по вдосконаленню положень чинного законодавства, що регулює питання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Основні результати дослідження. В ЗУ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” велика увага приділяється питанням правового регулювання неплатоспроможності підпри-